FANUSUN İÇİNDEKİ ÇOCUKLAR

Prof. Dr. Özkan Sapsağlam

Hayat

FANUSUN İÇİNDEKİ ÇOCUKLAR

Fanusun İçindeki Çocuklar
Özkan Sapsağlam

Genel Yayın Yönetmeni: Hayati Bayrak
Yayın Koordinatörü: Erol Şahnacı
Editör: Elif Tokkal
Kapak ve İç Görseller: Demet Aydın
Sayfa Tasarımı: Burhan Maden
Kapak Tasarımı: Enis Ak

Hayat Yayınları: 813
Aile ve Çocuk Eğitimi: 62

1. Baskı: İstanbul / Ekim 2025
ISBN: 978-605-151-600-4
Yayıncı Sertifika No: 75092

© 2025 Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizm. ve Tic. A.Ş.
Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Hayat Yayınları'na aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir; izinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

Baskı: Alioğlu Matbaacılık
Sertifika No: 45121

HAYAT YAYIN GRUBU
Hayat Genç Hayat Hayat Çocuk

Molla Gürani Mahallesi Oğuzhan Caddesi No: 15 Kat: 3 Daire: 5
34093 Fındıkzade - Fatih / İstanbul Tel: (212) 613 11 00 | Gsm: (530) 259 80 96
www.hayatyayinlari.com | e-posta: hayat@hayatyayinlari.com

FANUSUN İÇİNDEKİ ÇOCUKLAR

Prof. Dr. Özkan Sapsağlam

Hayat

PROF. DR. ÖZKAN SAPSAĞLAM

Mutlu çocuklar çağında, Tokat'ta doğmuştur. Çocukluğu küçük bir köyde geçmiş ve köyde büyümenin çocuklara sunduğu bütün ayrıcalıklardan yararlanmıştır. Lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini; okul öncesi eğitimi alanında tamamlamış, 2015 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalından mezun olmuş ve doktor unvanı almıştır. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarında öğretmen ve yönetici olarak on yıl görev yapmıştır. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalını kurmuş, aynı üniversitede öğretim görevlisi ve doktor öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. 2019 yılında doçent, 2025 yılında profesör unvanını almıştır. Halen, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Yurt dışında çeşitli üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak ders vermiştir. "Karakter ve Değer Eğitimi," "Eğitim Programları," "Ebeveyn Eğitimi," "Öğretmen Eğitimi," "Çocuk ve Medya," "Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi" gibi alanlarda bilimsel çalışmaları bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış makaleleri ve kitapları; ulusal ve uluslararası kongrelerde sunulmuş bildirileri ve bilim kurulu üyelikleri bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası etkinliklerde konuşmacı ve panelist olarak görev almış, ulusal televizyon kanallarında programlara katılmış ve çeşitli röportajları yayınlanmıştır. Avrupa Birliği, TÜBİTAK ve üniversiteler tarafından desteklenen pek çok projede yürütücü, araştırmacı, akademik danışman ve eğitmen olarak görev almıştır. Türkiye'de ve yurt dışında yayın yapan gazetelerde köşe yazıları yazmış ve hala yazmaktadır. Gazete ve dergilerde yayınlanmış şiir ve röportajları bulunmaktadır.

İçindekiler

Önsöz 9

1. BÖLÜM
ÇOCUK OLMAK

Yaşamın En Değerli Yılları 15
Kutsal Çocuk Sendromu 27
Hayalimizdeki ve Hayatımızdaki Çocuklarımız 33

2. BÖLÜM
DİJİTAL FANUS

Dijital Obezite 41
Dijital Çocukluk 45
Dijital Aile 51
Çocukları Ebeveynler mi Ekranlar mı Büyütüyor? 57
Teknolojinin Kıskacında Ebeveyn Olmak 63
Ebeveynliğin Yeni Formu: Dijital Ebeveynlik 67
Aşırı Ekran Kullanımı Çocukları Aptallaştırıyor 71
Bırakalım Problemleri Çocuklar Çözsün 77
Sanal Dünyada Birinci Gerçek Dünyada Sonuncu Çocuklar 81
Arkadaşım Youtuber 91
Çocuğunuz Dijital Oyun Bağımlısı mı? 99
Ekran: Elektronik Narkoz 103

Oyunlar Sanal Zararları Gerçek 109
Çocuklar İçin Sosyal Medya Kısıtlamaları 115
Yapay Zekâ Çağında Çocuk Olmak 121
Ebeveynlere Bazı Pratik Öneriler 129
Ekranla Değil Yaşamla Öğren/Eğlen Programı 133

3. BÖLÜM

AKADEMİK FANUS

Çocuk Olmanın Mümkün Olmadığı Bir Çocukluk 137
Çocukların Sadece Beyni Değil Kalbi de Eğitim İster 141
Enlerin Ardında Tükenen İnsan 147
Başarı Saplantılı Ebeveynlik 153
Komşunun Çocuğu 157
Matematikte Birinci Yaşamda Sonuncu Çocuklar 163
Karne, Tatil ve Yeniden Çocuk Olmak 167
Siz Çocuğunuz İçin Hangi Mesleği Seçtiniz? 171

4. BÖLÜM

EKONOMİK FANUS

İnsanın Nesnelerle Mutluluk Arayışı 177
Var Olma Mücadelesinden, Varlıklı Olma Mücadelesine 181
Dünden Az Yarından Çok Mutluyuz 185
Kullanılıp Atılan Şeyler Çağı 189
Ticarileşen Çocukluk 193
Oyun Oynamayan Oyuncak Tüketen Çocuklar 199

5. BÖLÜM
İDEAL EBEVEYNLİK ve BAZI ÖNERİLER

Mükemmel Ebeveyn Olmak ve Mükemmel Çocuklar Yetiştirmek Mümkün mü? 205
Ebeveynlik Ehliyeti Bir Ütopya mı? 211
Ebeveynlerin de Duyguları, Zaafları ve İstekleri Var 217
Ebeveynliğin "Mana"sı Yok 223
Çocuklarınızın, Olmasını İstediğiniz İnsan mısınız? 229
Kaynakça 235

“Hakkıyla yaşanmamış bir çocukluğu,
geri dönüp telafi etmek mümkün değildir...”

ÖNSÖZ

Fanusun içindeki küçük sevimli balık halinden son derece memnundu. İhtiyaç duyduğu her şey sahipleri tarafından fanusun içine konmuştu. Onu rahatsız edecek veya korkmasına sebep olabilecek bir durum söz konusu değildi. Günler, aylar ve yıllar bu konfor ve emniyet içerisinde yaşandı gitti…

Küçük ve sevimli balık zamanla büyümüş ve gelişmişti. Fanus, artık dar gelmeye başlamıştı. Üstelik hep aynı şeyleri yapmak, hep aynı döngünün içinde olmak çok sıkıcıydı. Küçük sevimli balık için ırmaklara, denizlere hatta okyanuslara açılma ve daha önce hiç yaşamadığı bir hayatı deneyimleme zamanı gelmişti.

Fanusun dışındaki dünya nasıldı acaba?

Bu yeni deneyim sadece küçük sevimli balığı değil, onu bin bir çabayla büyüten sahiplerini de fazlasıyla endişelendiriyordu. Çünkü küçük sevimli balıkları, fanusun içerisinde tüm tehlikelere karşı güvendeydi ve her an yanlarındaydı. Haksız da sayılmazlar. Çünkü, fanusun dışındaki sular yeterince temiz değildi, yeterli besin de yoktu ve fazlaca tehlikeyle doluydu. Üstelik fanusun dışında farklı türlerde canlılar, köpek balıkları, yılanlar ve ahtapotlar vardı. Küçük sevimli balıkları tüm bu sorunlarla başa çıkabilecek miydi? Oysa şimdiye kadar bütün sorunları büyük bir zevkle

kendileri çözmüş ve muhtemel riskleri büyük bir özveriyle bertaraf etmişlerdi.

Yukarıdaki kısa hikâyede yer alan kahramanımız "*küçük sevimli balık*" bir metafordu aslında. Hikâyede anlatmaya çalıştığım, postmodern dönemde pek çok aile için geçerli olan ve pek çok ailede yaşanan; çocukların ortak hikâyesiydi. "*Mutlu Çocuklar Çağının Sonu*" isimli kitabımda, çocukların hikâyesini bazen bilimsel bazen de edebî bir pencereden siz değerli okurlarıma aktarmaya çalışmıştım.

"Fanusun İçindeki Çocuklar", bütün problemleri süper ebeveynleri tarafından bertaraf edilmiş, adeta kırmızı halılarda yürütülen çocukların hüzünlü hikâyelerini, bilimsel araştırmaların sonuçları doğrultusunda ele almaktadır. Aslında hepimiz başka hikâyelerin tutsakları değil miyiz? Ve dünya, tamamlanmamış hikâyelerden ibaret değil midir?

"Fanusun İçindeki Çocuklar", ilhamını "*Mutlu Çocuklar Çağının Sonu*" kitabında olduğu gibi bir babanın, bir eğitimcinin ve bir bilim insanının, çocuklara dair endişelerinden, ulusal ve küresel ölçekteki araştırma sonuçlarından, hayatın içinden ve gerçek insan hikâyelerinden almıştır.

Çocuklara ve ülkesine dair sonsuz sevgisiyle, var olan mevcut durumdan ıstırap duyan ve belki bir kişiyi, tek bir kişiyi uyandırabileceğine dair içinde büyük umutlar taşıyan bir adamın çabasıdır aslında; "Fanusun İçindeki Çocuklar".

Herkesin bahçesinde kardan adamlar yapacak kadar çok karın yağdığı soğuk kış günlerinde, kızağını yaparken aslında hayatı öğrenen bir çocuğun zamandaki seyrini, modernitenin pazarladığı sanal korkularla meziyetleri köreltilmiş çocuklara dair gözlemlerini ve çocuklara dair büyük hayalleri olan bir eğitimcinin hüznünü ve endişesini anlatmayı

amaçlamaktadır; paylaşmaktadır "Fanusun İçindeki Fanustaki Çocuklar".

"Fanusun İçindeki Çocuklar"da merhum Nurettin Topçu'nun; "Fende ve matematikte birinci, yaşamda sonuncu" olarak tarif ettiği çocukların hüzünlü hikâyesi anlatılmaktadır. Bu eser kurbanlar yahut kahramanlar aramamakta, kimseyi kınamamakta, kimseyi yargılamamaktadır. "Teklifsiz tenkit; tahriptir" düsturunca, sorunları tespit etmeyi, bunlara dikkat çekmeyi; bilimsel ve makul çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

Hem yazar hem de okurlar için öğrenme, anlama ve keşfetme yolculuğudur aslında bu eser. Dünyadan geçip gitmekte olan aciz bir adamın ardında güzel bir söz ve güzel bir eser bırakma çabasıdır. "Fanusun İçindeki Çocuklar" kitabını; çocuklara dair endişeleri olan bir babanın, bir öğretmenin, bir akademisyenin insanları derin uykularından uyandırma çabası olarak düşünebilirsiniz.

Çocuklar, bana, size ve onlara; aslında herkese emanet…

Dünyadaki en güzel şey sensin, ÇOCUK…

Emir'e (Cankuş)

Kerem'e (Balkuş),

Dünyanın tüm çocuklarına…

Var edene, okutana ve yazdırana sonsuz şükürle…

1.
BÖLÜM

ÇOCUK OLMAK

“Çocuk; yeryüzündeki engüzel varlık.
Dünyanın süsü...”

YAŞAMIN
EN DEĞERLİ YILLARI

İnsan, bütün canlı türleri içerisinde en değerli olan varlık. Diğer canlılara verilmeyen, akıl ve irade gibi pek çok üstün yetenek insana verilmiştir. Ve diğer bütün canlılardan farklı olarak insana, seçme hürriyeti verilmiştir. Mesela bir karganın; "Uç uç nereye kadar. Bende artık yerleşik hayata geçmek ve uçmadan yaşamak istiyorum deme" hakkı yoktur. Fakat insan, istediği hayatı seçme ve inşa etme ayrıcalığına sahiptir. Bu yüzden diğer canlılardan farklı olarak insan, bütün karar ve tercihlerinden ötürü sual olunacaktır. Çünkü her hak beraberinde bazı sorumluluklar getirir.

”

"Hoşça bak zatına kim zübde-i âlemsin sen,
Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen."

Şeyh Gâlib, insanı bu dizelerle anlatır***. "Kendine dikkatlice bir bak; sen âlemin özü, varlıkların gözbebeği olan insansın."*** der. Evet, varlıkların en yücesi ve şerefli olanı, Allah'ın meleklerden ve hayvanlardan üstün kıldığı varlık; insan.

Allah, insanı tüm varlıklardan üstün kılmış ve en güzel biçimde yaratmıştır. Bu hususta Kuran-ı Kerim'de çok sayıda ayet yer almaktadır. Mesela; "Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır." (Tin / 4); "Sonra ona düzgün bir şekil vermiş ve ruhundan ona üflemiş; sizi kulak, göz ve gönüllerle donatmıştır" (Secde / 9); "Meleklere, "Âdem'e secde edin" dediğimizde İblîs dışındakiler derhal secde ettiler; o direndi, büyüklendi ve kâfirlerden oldu" (Bakara / 34), insanın yaratılışına dair ayetlerden bazılarıdır.

İnsanın yaşam döngüsünde bazı dönemler gelişim ve öğrenme açısından oldukça önemlidir. Bu dönemler için "kritik yıllar/dönemler" ifadesi kullanılır. Büyüme ve gelişimin en hızlı olduğu dönem insanın anne karnındaki dönemi yani gebelik sürecidir. Bir hücreyle başlayan büyüme ve gelişim süreci 100 milyarlarca, yetişkinlikte 100 trilyon hücreye ulaşır. Yine organların oluşumu ve ilk işlevsellik anne karnında edinilir. Anne karnındaki bu bekleyiş, aslında zorlu dünya hayatı için adeta bir hazırlık kampı gibidir. Bu dönem ne kadar az sorunla ve sağlıklı bir gelişimle tamamlanırsa, insan yavrusu dünyaya o kadar güçlü ve müspet bir başlangıç yapmış olur.

Erik Erikson, psikososyal gelişim kuramında; gelişimin yaşam boyu devam eden dinamik bir süreç olduğunu söyler. Evet gelişim ve öğrenme yaşam boyu devam eden bir süreçtir, fakat her dönemde aynı hızda ve etkinlikte gerçekleşmez. Bazı dönemler hızlı, bazen de durağandır. Doğum sonrası dönemler içerisinde ilk çocukluk ve ergenlik dönemi gelişim ve öğrenme açısından çok önemlidir. Bu iki dönemde çocuklar pek çok farklı gelişim alanında önemli bilgiler ve beceriler edinmekte, kişilik gelişimi

açısından değer yargılarını, inançlarını ve alışkanlıklarını şekillendirmektedir.

İlk çocukluk yıllarını da kapsayan erken çocukluk dönemi (0-8Yaş), doğum sonrası gelişim ve öğrenmenin en yoğun olduğu dönemdir. Bu dönemde çocuklar, gelecek yaşamlarını da etkileyecek ve şekillendirecek bilgileri, becerileri, inanç ve değer yargıları ile yaşam alışkanlıklarını kazanırlar. Diğer yaşam dönemleri bu dönemde edinilen yaşantılar üzerine inşa edilir. Bu dönemi bir şeye benzetecek olursak, adeta bir binanın temeli gibidir. Binanın temeli ne kadar sağlam olursa üzerindeki katlar da o kadar sağlam ve dayanıklı olur. Erken çocukluk yılları da insan yaşamının temelidir.

”

“Ehline denk gelmeyen her şey ziyan olur.
Can da inci mercan da…”

Her insan büyük bir potansiyel ve farklı yeteneklerle dünyaya gelir. Az sayıdaki insan, yeteneklerinin fark edileceği ve destekleneceği bir yetişme ortamına sahip olur ve potansiyelini fark ederek gerçekleştirme fırsatı bulur. Pek çok insan ise potansiyelini fark edemeden ve yeteneklerini açığa çıkaramadan dünya sürgününü tamamlar. Kim tarafından söylendiğini bulamadığım şu sözde belirtildiği gibi;

Bir çocuğun ehline denk gelmesi, hayati bir karşılaşmadır. Üstelik sadece dünya hayatı için değil, sonsuzluk için

de önemlidir bu karşılaşma. İnsanlık tarihinin gördüğü en büyük bilim ve düşünce insanlarından biri olan Gazali insanı; ***"İçine girdiği kabın şeklini alan bir su gibidir."*** diye tarif eder. Büyük mütefekkir, su ve kap benzetmesini neden kullandı? Çünkü su yaşamı ve devamlılığı ifade eder. Çocukta toplumun ve insanlığın varoluşu, devamlılığıdır. Su berrak ve temizdir. İnsan da dünyaya berrak, saf ve günahsız olarak gelir. Su insanın ayna gibi yansıtıcıdır, şeffaftır. Biz de çocuklarımızda kendi suretimizi ve yansımamızı temaşa ederiz. Su, hangi kabın içine girerse onun biçimini alır, insan da içinde büyüdüğü çevrenin özelliklerini taşır. Su çevre koşullarına göre kaynar yahut donar, insan da içinde büyüdüğü çevreden müspet veya menfi olarak etkilenir. Dolayısıyla Gazali tarafından yapılan benzetme son derece isabetli ve güzel bir benzetmedir.

İnsanlık tarihi boyunca pek çok başka düşünür, çevrenin insan üzerindeki etkisini atlatmıştır. Mesela Aristo; ***"İnsan, sitesinin ürünüdür."*** der. İbn Haldûn: ***"Herkes, içinde büyüdüğü çevrenin çocuğudur."*** der. Erik Erikson, insan kişiliğinin "***içinde büyüdüğü çevrenin beklentilerine göre şekillendiğini,"*** söyler. Lev Vygotsky: ***"çocukların kendinden büyük bireyler ve çocuklarla etkileşimleri sonucu öğrendiğini,"*** belirtir. Urie Bronfenbrenner ise ***"çocukların çevrelerindeki ekosistemler (sosyal bağlamlar) içerisinde öğrendiğini,"*** belirtir.

Özetle pek çok düşünür ve kuramcı; insanın büyüme, gelişme ve öğrenme sürecinde çevrenin çok önemli etkileri olduğunu belirtmiştir. Çevre dediğimizde ise aklımıza ilk önce en yakınımızda olanlar gelir. Yani anne ve babalarımız, ailemiz, akrabalarımız sonra okulumuz, öğretmenlerimiz,

akranlarımız gibi. Evet, bir insanın ilk ve en tesirli çevresi, içerisinde var olduğu ailesidir.

İnsan yavrusu, bütün canlı yavruları içerisinde bakımı en ağır olan, en çok zahmet ve çaba gerektiren canlı yavrusudur. Mesela, dünyanın en büyük canlılarından olan fillerin yavruları, doğduktan sonra ilk 30 dakika içerisinde yürürler. Balina yavruları doğar doğmaz yüzerler. Ama bir insan yavrusunun yürüme becerisine sahip olması yaklaşık bir yıl sürüyor, bazılarında daha da fazla. İşte bu yüzden anne ve baba olmak çok değerli. Çünkü dünyanın en değerli varlığını, büyük çabalarla hayata hazırlar.

Ruh sağlığı normal her anne-baba, çocuğunun sağlıklı bir büyüme, gelişim ve eğitim olanağına sahip olması için gayret eder. Hatta pek çok anne-baba, çocuğunu kendinden hep bir adım önde tutar. Bu düşüncenin bir yansıması olarak gündelik hayat içerisinde şu cümleleri sıklıkla duyarız etkileşimlerimiz sırasında;

"Biz yemedik, çocuklarımız yesin"

"Biz giymedik, çocuklarımız giysin"

"Biz yaşamadık, çocuklarımız yaşasın."

Bu cümleleri kuran anne babaların yoksulluklarına mı üzülmeli yoksa bu düşüncelerin ağırlığı altında ezilen, tüketim için bir bahaneye dönüşen, doyumsuz, mutsuz ve yoksun çocuklara mı üzülmeli? Aslında hepsine üzülmeli. Yetişkin insanların ebeveynlik performanslarını, ebeveynlik stillerini ve uygulamalarını; kendi çocukluklarında maruz kaldıkları ebeveynlik biçimlerinden bağımsız olduğunu düşünemeyiz. Aslında ebeveynler, ebeveynlik süreçlerinde kendi çocuklukları ve ebeveynleriyle bir hesaplaşma içerisine girerler. Kendi çocukluklarında yoksunluğunu

hissettikleri ne varsa onu çocuklarının başından aşağıya boca ederler. Merhum Sezai Karakoç'un söylediği gibi; **"Bir insanı al, onu çöz çöz çocuk olsun."**

Keşke tüm anne baba adaylarına ve anne babalara ilk çocukluk yıllarının ne kadar önemli olduğunu ve bireyin bütün yaşamını nasıl derinden etkilediğini anlatma imkânımız olsaydı. Bu sayede anne-babalar belki daha bilgili, duyarlı ve gayretli olmak için daha çok çaba sarf ederlerdi. Aşağıda belirttiğim araştırma ilk çocukluk yıllarının ve bu yıllardaki deneyimlerin insan yaşamı üzerindeki önemli etkilerini anlatmaktadır. Ve burada söylediğim "ilk çocukluk yıllarının" insan yaşamı üzerindeki etkilerinin bilimsel sonuçlarını ortaya koymaktadır.

Dr. Vincent j. Felitti ve Dr. Robert Anda 1990 yılında 17.000'den fazla hastanın katılımıyla yaptıkları bir araştırmada; olumsuz çocukluk deneyimlerinin (ihmal, istismar, taciz, sözel ve fiziksel şiddet vb.) insan yaşamını nasıl etkilediğini incelemişlerdir. ***Olumsuz Çocukluk Deneyimi Anketini*** yanıtlayan katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde; olumsuz çocukluk deneyimi puanı yüksek olan katılımcıların olumsuz çocukluk deneyimi olmayanlara göre kanser riskinin iki kat daha yüksek olduğu, bağışıklık sistemlerinin %20 daha zayıf olduğu, depresyon geçirme olasılığının 4,5 kat daha fazla olduğu, yaşam süresinin 20 yıl daha kısa olduğu, sigara ve alkol kullanma oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Nakazawa, 2015).

İlk çocukluktaki olumlu veya olumsuz yaşantılar, bireyin gelecekteki biyo-fizyolojik ve psiko-sosyal özellikleri üzerinde kalıcı etkiler oluşturur. Ve bu olumlu veya olumsuz yaşantılar adeta bir gölge gibi hatta insanın kaderi gibi

onu takip eder. Nasıl ki bir insanı kaderinden ayıramazsanız, bir insanı çocukluk yaşantılarından da ayıramazsınız. Dolayısıyla ilk çocukluk yıllarındaki ev ortamı, bu ev ortamındaki yaşantılar, ilişkiler, ailede egemen olan dil, hâkim olan inanç ve değerler; çocuğun gelecekte kim olacağını, güçlü ve zayıf yönlerini, başarılarını ve başarısızlıklarını belirlemektedir.

Aile ile toplum arasında çift yönlü ve karşılıklı bir etkileşim vardır. Yani aile, bir taraftan toplumu etkileyip şekillendirirken, diğer taraftan da etkilenip değişmektedir. Sanayi devrimiyle birlikte işgücü, üretim ve ticaret merkezlerinin şehirlerde toplanması, kırsaldan ve köylerden bu merkezlere doğru bir göç hareketi başlatmıştır. Şehirlerin ışıklı ve sahte görüntüsüne aldanan, daha konforlu bir yaşam isteyen insan, bu büyüye kapılmış ve şehirlere akın etmiştir. Emeğin ücretli hale gelmesi, annelerin işgücüne katılması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi için daha uzun süreler çalışmak zorunda kalınması; çocuğu, giderek yalnız ve yoksun düşürmüştür. **Dünün çocukları yoksulluk yüzünden mağdur olurken bugünün çocukları yoksunluk yüzünden mağdur olmaktadır. Sevgiden, ilgiden, yakınlıktan, ebeveyn desteğinden ve rehberliğinden, inanç ve değerlerinden yoksun çocuklar.**

Anne babaların uzun çalışma süreleri boyunca evden ve çocuklardan uzak kalmak zorunda olmaları güvenlikli ve korunaklı siteleri, tamgün eğitim veren anaokullarını ve yatılı bakıcılık gibi uygulamaları doğurmuştur. Bununla birlikte yükselen evlilik yaşı, düşen doğurganlık oranları ailedeki çocuk sayısını azaltmış ve az sayıdaki mevcut çocukların daha ihtimamlı büyütülmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonuçları bunu doğrulamakta ve üzerinde düşünülmesi gereken önemli veriler sunmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan 2022 yılı "Doğum İstatistikleri" araştırmasına göre ülkemizde toplam doğurganlık hızı, yani bir kadının 15-49 yaş aralığında doğurabileceği ortalama çocuk sayısı; 2001 yılında 2,38 iken 2022 yılında 1,62'ye gerilemiştir. Bu veriler, doğurganlık hızının nüfusun kendini yenileyebilme eşiği olan 2,10'un altına düştüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Avrupa Birliği'ne üye 27 ülkenin doğurganlık hızları karşılaştırıldığında, 2021 yılında en yüksek oran 1,84 çocuk ile Fransa'da, en düşük oran ise 1,13 çocuk ile Malta'da tespit edilmiştir. Aynı yıl Türkiye, toplam doğurganlık hızı açısından binde 1,71 ile Avrupa Birliği ülkeleri arasında altıncı sırada yer almıştır.

Annelerin doğum yaptıkları ortalama yaş incelendiğinde, 2001 yılında bu yaş 26,7 iken 2022'de 29,2'ye yükselmiştir. İlk doğumlarını 2022 yılında gerçekleştiren annelerin ortalama yaşı ise 26,8 olarak kaydedilmiştir (TÜİK, 2023a).

Bu veriler aile kurumunda yaşanan yapısal değişimi gözler önüne sermektedir. Geleneksel geniş aile yapısından uzaklaşan yeni aile anlayışı daha az sayıda çocuk ve yetişkinden oluşmakta ve giderek daha küçük bir yapıya dönüşmektedir.

Yaşamın, toplumun ve ailenin değişimine paralel olarak ebeveynlik algısı, ebeveynlik stili ve ebeveynlik uygulamaları da değişmektedir. Ebeveynlikle ilgili literatür, pek çok farklı ebeveynlik stilinden bahsetmektedir. Bu noktada en çok kabul gören sınıflandırmaların başında Diana

Baumrind tarafından yapılan sınıflandırma gelmektedir. Baumrind, ebeveynlik stillerini üç başlık altında ele almaktadır. Bunlar; otoriter, demokratik, hoşgörülü ebeveynlik stilidir (Baumrind, 1971).

Bununla birlikte postmodern toplumda öne çıkan **helikopter ebeveynlik** gibi yeni ebeveynlik stilleri de söz konusudur. Helikopter ebeveynlik kavramı 1969 yılında bir psikoterapist olan Haim Ginott tarafından kullanılmıştır (Padilla-Walker ve Nelson, 2012). Aşırı düzeyde ebeveyn kontrolünün ve katılımının olduğu, ebeveynlerin çocuklar adına kararlar aldığı ebeveynlik biçimi olarak tanımlanmaktadır (Kwon, Yoo ve Bingham, 2016). Yılmaz (2020) tarafından yaşları 11 ile 22 arasında değişen ve ortaokul ile lisansüstü eğitim seviyelerinde Türkiye'de öğrenim gören 1600 kişiyle yürütülen araştırma sonucunda 666 katılımcının ebeveynlerinin tutumunu helikopter ebeveyn olarak algıladıkları; Türkiye'de annelerin üçte birinin, babaların ise yedide birinin helikopter ebeveyn tutuma sahip olduğu, annelerin babalara kıyasla daha fazla helikopter tutum sergiledikleri görülmüştür. İlgili araştırmada, ortaokul öğrencilerinin algıladıkları helikopter ebeveyn tutumlarının diğer eğitim kademelerindeki katılımcılardan yüksek olduğu, tek çocuklu ve büyük şehirlerde yaşayan ebeveynlerde helikopter ebeveynlik tutumunun daha fazla olduğu görülmüştür.

Ebeveynlik tutumlarının çocukların özellikle kişilik gelişimleri üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Ebeveynler sergiledikleri ebeveynlik tutum (stili) ve uygulamalarıyla çocuklarının; özgüvenli/özgüvensiz, bağımlı/özerk, girişken/çekingen, dışa dönük/içe dönük olmalarına yol

açmaktadır. Bu etki, çocukların gelecek yaşamlarını da etkilemekte ve şekillendirmektedir.

Çocuklar üzerinde aşırı kontrol uygulayan, çocuğunun etrafındaki olası bütün riskleri ve problemleri ortadan kaldıran ebeveynler, farkında olmadan ve istemeden çocuklara zarar vermektedirler. Çocukların gelecek yaşamlarında karşılaşacakları problemleri çözebilmeleri, insanlarla sağlıklı ilişkiler ve pozitif bir iletişim kurabilmeleri için özellikle ilk çocukluk yıllarında bazı küçük problemlerle karşılaşmaları ve bunları yetişkin desteği alarak kendi başlarına çözmeleri gerekir.

Ebeveynlerin daha geç yaşta çocuk sahibi olmaları, daha az sayıda çocuklarının olması, uzun mesai saatleri nedeniyle daha uzun süreler çocuklarından uzak kalmaları, çocuklarıyla yeterince ilgilenemeyişlerinin verdiği vicdan azabı ve çocukluklarındaki yoksulluk/yoksunluklar, çocuklarına karşı aşırı ilgili, aşırı müsamahakâr, aşırı toleranslı, kuralsız ve normsuz bir ebeveynlik anlayışına yol açmıştır. Bazı ailelerde roller değişti ve evin patronu artık çocuklar. Oysa gerek yetişkin ilişkilerinde gerekse ebeveyn-çocuk ilişkilerinde sınırların ve sorumlulukların sağlıklı bir şekilde belirlenmemesi/oluşturulmaması çatışmaları ve kavgaları beraberinde getirir.. Ve bu, hiç kimsenin kazançlı çıkmadığı bir süreçtir.

Bugün ne yazık ki çocuklar, adeta pek çok farklı fanusun iç içe geçtiği matruşka dev bir fanusun içerisinde yaşıyorlar. Ebeveynleri tarafından oluşturulmuş, çocuğu çepeçevre kuşatan, gerçek yaşamla benzerlik göstermeyen; yetenekleri, duyguları ve becerileri öldüren fanuslar. Ve bu fanusların içindeki yalnız, güçsüz, zayıf ve kırılgan çocuklar. Evet,

FANUSUN İÇİNDEKİ ÇOCUKLAR

Prof. Dr. Özkan Sapsağlam

"Fanusun İçindeki Çocuklar" ilhamını, "Mutlu Çocuklar Çağının Sonu" kitabımda olduğu gibi bir babanın, bir eğitimcinin ve bir bilim insanının, çocuklara dair endişelerinden, ulusal ve küresel ölçekteki araştırma sonuçlarından, hayatın içinden ve gerçek insan hikâyelerinden almıştır.

Bütün problemleri ebeveynleri tarafından çözülen; koşmayan, terlemeyen, zorlanmayan; doğadan, toplumdan ve gerçeklikten uzak büyütülen; tüketirken tükenen, konforun içerisinde yavaş yavaş solan çocukların çığlıklarını duyurma çabası olarak görebilirsiniz; "Fanusun İçindeki Çocuklar" kitabını.

Hem yazar hem de okurlar için öğrenme, anlama ve keşfetme yolculuğudur aslında bu eser. Dünyadan geçip gitmekte olan aciz bir adamın, ardında güzel bir söz ve güzel bir eser bırakma çabasıdır.

"Fanusun İçindeki Çocuklar" kitabını; çocuklara dair endişeleri olan bir babanın, bir öğretmenin, bir akademisyenin; insanları derin uykularından uyandırma çabası olarak düşünebilirsiniz.

Hakkıyla yaşanmamış bir çocukluğun telafisi mümkün değildir…

www.hayatyayinlari.com

9 786051 516004

twitter.com/hayatyayinlari
facebook.com/hayatyayinlari
Instagram.com/hayatyayinlari